

Teologi for livets skyld

LINE MERETHE SKUM

«Hos oss forsøker vi å praktisere en barfot teologi,» uttrykte den kvinnelige teologen fra Malawi. Hun var en av deltakerne på oppfølgingskonsultasjonen om *Theology of Life* i New York i 1998.

Theology of Life eller på norsk, *Livets teologi*, var en studieprosess som ble initiert av KV i 1994. 23 studiegrupper over hele verden ga innspill på «de ti bekjennelser»¹ som ble utarbeidet under Verdenskonferansen for «Justice, Peace and Integrity of Creation» i Seoul i 1990². En samisk studiegruppe fra Norge var involvert, og leverte et bidrag over temaet «Jorden tilhører Herren». Hvorfor ble det viktig å snakke om livets teologi i den økumeniske bevegelse i 1990-årene?

Hvem er teologer?

Den kvinnelige teologen fra Malawi var med på å sette fokus på minst to viktige anliggender gjennom sitt innspill om teologisk tenkning inn mot et nytt årtusen.

Hun kommer fra et land som har opplevd kolonialismens harde hånd, og hvor evangelium og kultur ikke alltid har utgjort en enkelt koalisjon. Hun uttrykte at kirken ofte har operert med et fremmedgjørende språk fjernt fra vanlige folks hverdag. Spesielt kvinnene i hennes kontekst har vært opptatt av å gjøre teologiens språk og innhold mer inkluderende for vanlige mennesker. «Hvem er egentlig teologer?» spurte hun, «de som har tilegnet seg teologien i akademiet, eller de som vet noe om den virkelighet livet utspiller seg i, og som teologien må forholde seg til og næres av?». Et meget radikalt spørsmål sett i lys av en vestlig orientert teologisk tenkning hvor akademiet nærmest er teologiens opprettholder og forløser, ved siden av Gud selv.

Det ene kvinnen med sitt utspill rettet søkelyset mot, var at teologien alltid må forholde seg til den virkelighet som er teologiens arena - livet selv. På samme måte som mange i hennes hjemland går barfoot over markene, slik må også teologien gjøre. Som hun sa: «uten sko er man mer vår for den jord man trår på». Slik menneskene både kan kjenne torner og mykt gress der de går på sine bare føtter, slik må også teologien utspille seg blant menneskene. Teologien må formes av livet selv.

Det andre kvinnen satte fokus på, var at teologien må praktiseres. En teologi som praktiseres, vil også bli konfrontert. Den blir konfrontert med livet like sterkt som Gud selv ble konfrontert med livet ved å bli menneske. Den må våge å møte sannheten om livet og den må kunne lytte. Bare i skjæringspunktet mellom teori og praksis kan teologi være til for livets skyld.

Mens jeg satt og lyttet til denne kvinnelige teologen, kjente jeg samtidig på en umiddelbar gjenkjennelse i hennes forståelse av hvordan teologi og levd liv må veves sammen. Jeg tror denne erkjennelsen var så sterk, fordi det hun sa var gjenkjenbart fra samisk historie hvor kirken med sin teologi så ofte har valset over folk med jernlodd i skoene. Mange har kjent seg fremmedgjort. Den kultur de første misjonærer møtte i Sápmi (sameland), var ukjent for dem. De gjorde en fatal feil, og denne feilen har blitt gjentatt mange ganger etter de første tunge fotefar i våre samiske områder. Man glemte at Gud er hele himmelens og jordens skaper - til alle tider og på alle steder. Man trodde at man skulle bringe Gud til folket, at man nærmest hadde Gud med seg i baggasjen for å deles ut. Gud har vært både i Malawi og i våre samiske områder lenge før den første misjonær så dagens lys. Gud som har pustet liv i alt som lever alle steder, har også lagt igjen fotavtrykk av seg selv i alt det som lever og er til. Dette må på ingen måte forveksles med panteisme hvor Gud er like mye steinen som juletreet. Dette har med grunnleggende sider i skapelsesteologien å gjøre. Misjonens og teologiens oppgave skulle være å hjelpe mennesker til å få øye på Gud og skjønne hvem Gud er gjennom den virkelighetsforståelse som finnes i den enkelte kontekst. Da forstår man også hvorfor man må trå varsomt og være lydhør overfor de mennesker man møter i de ulike og kanskje fremmede kontekster, enten det er blant kommagfolk på nordkalotten eller folk på landsbygda i Afrika.

Verdenskonferansen i Seoul

Under den nevnte konferansen i Seoul ble den analytiske delen av forberedelsesdokumentet «Mellom Floden og Regnbuen»³ avvist av deltakerne. Det ble hevdet at språket var for abstrakt med mange globale definisjoner fjerne fra erfaringer blant vanlige folk som strever for sin livsoppholdelse. Deltakerne uttrykte også at dokumentet manglet

kontakt med folks egne historier og opplevelser av den livgivende kraften i Gud. Deltakerne ønsket å få igang en prosess hvor man skulle starte den teologiske refleksjon blant mennesker som vanligvis ikke er de første til å bli invitert til samtalebordet når teologi skal diskuteres: Fattige folk fra slummen i India, svarte kvinner og menn fra Sør-Afrika, Malawi og Kenya, urfolk, kvinner og ungdom. Prosessen skulle være gjensidig og deltakende. «De ti bekjennelser» ble til som følge av dette ønsket.

På denne måten ble konferansen et vendepunkt og et nytt utgangspunkt for økumenisk, sosialt engasjement og handling. Den 7. generalforsamlingen (GF) i KV fant sted i Canberra året etter, i 1991. Temaet var «Kom Hellige Ånd - forny hele skaperverket». Denne generalforsamlingen var med på å gi viktige impulser til utvikling av en mer livscentrert tilnærming til både teologi og økumenisk etikk. GF anbefalte en tettere relasjon mellom økologiske og økonomiske anliggender i arbeidet til KV. Dette ble en ny start i arbeidet for rettferdighet, fred og skaperverkets integritet. Programmet «Theology of Life - Justice, Peace, Creation» så dagens lys. Programmets utgangspunkt lå i overbevisningen om at teologier utviklet i streben etter rettferdighet, fred og ivaretagelse av skaperverket deltar i den felles bestrebelse til livets beste.

Et nytt språk og en ny utfordring

I en verden hvor globalisering og frie markeder går hånd i hånd, øker ulikhetene mellom sør og nord, mellom fattige og rike også innenfor den vestlige verden. I boken *Earth Community, Earth Ethics*⁴ viser Larry Rasmussen at den økumeniske bevegelse er i en unik posisjon til å fremme en annen virkelighetsoppfattelse. Hans utgangspunkt er *oikoumene*, hele den bebodde verden. For å kunne ta på alvor hele skaperverket, må det etableres en uadskillelig forbindelse mellom menneskene og resten av skaperverket. Han hevder at det å hjelpe livet på jorden ikke bare til å overleve, men også til å opprettholdes i et lengre tidsperspektiv, må være det helt sentrale for den økumeniske bevegelse.

Sustainable community implies the nurturing of equitable relationships both within the human family and also between humans and the ecological community as a whole... Everything is therefore centered on the survival and continuation of life - all life, everywhere on earth. ⁵

Denne tenkningen er viktig fordi den ikke bare er opptatt av global forvaltning, men også av lokale samfunn som lever i nærhet med naturen. Det globale erstatter ikke det lokale. Konseptet om *oikoumene*,

eller økumenisk jord, utfordrer tendensen til å universalisere alle erfaringer for å finne løsninger som skal passe til alle. Denne visjonen tillater de særegne kontekstuelle erfaringene å få plass.

Oikos as a vision is not the Enlightenment project of an earth ethic grounded in the universally human as some core that can be stripped of particularity and exist independently of differences generated by race, gender, class and culture. There is no core human nature so solid that differences are normatively insignificant.⁶

Denne tankegangen utfordrer kirkene og den økumeniske bevegelse på hva det vil si å være hele kirken på et sted. Hvordan kan man ære og respektere mangfoldet som den økumeniske bevegelse bringer?

Denne tankegangen krever en ny åpenhet og evne til å lytte til de ulike erfaringene mennesker prøver å uttrykke, hver på sine steder. Å dele historier fra ulike kontekster med hverandre, setter den enkelte i en sårbar situasjon. Den samme kvinnen fra Malawi som jeg refererte til tidligere, spurte: «Hva er deres egentlige mål med å invitere akkurat meg til en konsultasjon som denne? De fleste gangene når jeg reiser på slike konferanser tar jeg med meg litteratur og materiale fra vårt arbeid i Malawi: De fleste gangene reiser jeg tilbake med de samme bøkene.» Det hun etterlyste er hva de egentlige forventninger er til de som inviteres til samtalebordet i den økumeniske bevegelse og de enkelte kirkene. I en litt humoristisk tone la hun til at det kanskje var for å få den svarte kvinnebalansen på deltakerlista til å se bra ut på papiret. Hun hadde et poeng. Hvordan mottar kirken de sårbare historier som mennesker forsøker å dele? Og kanskje enda viktigere: hvordan endrer kirken sin teori og praksis som følge av slike møter med lokale erfaringer? Skjuler man seg heller bak tanken om den universelle kirke hvor kirken er den samme alle steder til alle tider? Hvordan får de svakestes rop gjenklang i våre kirker? Mange ganger ser de ut til å forstumme, og menneskene sitter usikre og ukomfortable tilbake.

Sannhetskommisjonens arbeid i Sør-Afrika har vist nødvendigheten av å utvikle en dialog-forståelse som inkluderer ulike aspekter og dimensjoner ved relasjoner. Forsoning koster i en verden merket av rasisme, sexisme, kulturelt hegemoni og økonomisk urettferdighet. Dette er sentralt i en Livets teologi som oppstår i ulike samfunn med mål å utdype og forme fellesskapet på en konstruktiv og livgivende måte. Underveis i studieprosessen ble det bl.a. uttrykt:

Vi trenger teologiske og etiske verktøy for å takle fragmentering, hvor kreativiteten i Guds folk og deres tradisjoner kan bidra til åndelig vekst og sosial overlevelse.⁷

Røster fra Sør, røster fra urfolk, røster fra fattige, røster fra kvinner. Alle disse røstene, og mange flere, kan bidra til å vise Guds mangfold og Guds vilje med den skapte jord. Alle disse røstene har gaver å bringe til samtalebordet hvor man sammen kan utvikle mer livssentrerte teologier.

Sokoni

Livets teologi-prosessen kulminerte i en stor konferanse i Nairobi i 1996: Sokoni. Sokoni er et swahili ord som betegner en tradisjonell, afrikansk markeds plass.⁸ Sokoni er mer enn et sted for å selge og bytte varer. Det er også et sted hvor samtaler finner sted og hvor lokalsamfunnet bygges opp og styrkes. Her blir historier fortalt, nyheter formidlet, og folk kommer sammen. En av lærdommene i prosessen ble av noen uttrykt slik i etterkant av Sokoni: «Å praktisere teologi betyr å kople sammen Guds historie med menneskets historie.»⁹

Målet var ikke å bringe lokale erfaringer til et nivå der de nødvendigvis skulle relateres til andre virkeligheter. Man søkte altså ikke å dekontekstualisere erfaringene. Erfaringene skulle få stå der i kraft av seg selv. Forskjellene ble en måte å se egen virkelighet på med nye briller. Man trenger ikke å tvinge andres erfaringer inn under egne paradigmer for å gi de validitet. Mangfold er ikke målet i seg selv, men å våge å møte dette mangfoldet. Ingen kan forlate et slikt møte upåvirket og uforandret.

Å lære å lytte

Lokale, regionale og globale erfaringer kan integreres. For å kunne gjøre det, må man lære å lytte. Å lære å lytte innebærer også å skape trygge møtesteder hvor den enkelte kan uttrykke det som ligger på hjertet. Noen sa det slik etter å ha deltatt i Livets teologi-prosessen: «Ekklesiologisk er Sokoni blitt et kraftfullt symbol for meg: en kirke hvor man ikke kan lukke døren (jf stråhyttene).»¹⁰ Kirken er et åpent rom hvor livet har plass. Ekklesiologien utvikles når folk snakker om sine liv, om smerte, fattigdom, vold, fornektelse av menneskerettigheter, men også om det som er livgivende i de ulike samfunnene. Visjonen er at kirken skal være plassen for menneskers historier og erfaringer der nytt liv kan gro. Kirken skulle fortelle og gjenfortelle historien om *livets* Gud, om Kristus som *livgiveren* i ordets videste forstand.

Vi lever i en tid hvor lokale uttrykk er under konstant press fra globaliseringens likhetstankegang. Vi skal spise den samme maten, snakke det samme språket, betale med de samme mynter. Kirken har også spilt en rolle i denne utviklingen. Igjenom kolonihistorien vet vi at kirken ofte har spilt på lag med makthaverne. I Malawi, i Sápmi og mange andre steder ble den hvite manns tenkning håndhevet med

Bibelen i hånden. Europeisk tankegods skulle fremmes i alle deler av verden, også på det åndelige plan. Mange folk lider ennå under denne historien. Mange strekker seg etter den «amerikanske drømmen» - selve symbolet på den vestlige vellykkethet. Kirkene også.

Men det var Gud som blåste liv i en mørkhet, barfot kvinne i Malawi, som lot et folk i nord vandre over viddene med myke skinnsko. Her finnes det et hav av visdom om *oikoumene* og om hvordan menneskene og det øvrige skaperverk må leve sammen til beste for alt liv. Her finnes en Livets teologi.

Kanskje skulle vi alle vandre mer barfot rundt. Da kan man trå utenfor de opptrukkede stiene og likevel ha en følelse når det er på tide å trå ekstra varsomt, stanse opp og kanskje endog snu.

Noter

1. Se ECHOES 12/ 1997: *Theology of Life*, Unit III, 1997.
2. Se Van Elderen, Marlin: *Introducing the World Council of Churches*, WCC, Geneva, 1992.
3. WCC: *Between the flood and the rainbow*, Geneva 1990.
4. Rasmussen, Larry: *Earth Community, Earth Ethics*, Orbis Books and WCC Publications, 1996.
5. *Ibid.*, s. x (forordet).
6. *Ibid.*, s. 94.
7. Kaessmann, Margot: «Glimpses of the new Ecumenical Movement», i: Unit III (ed), *Featuring Globalisation*, ECHOES 12/ 1997.
8. *Ibid.*
9. *Ibid.*
10. Unit III Committee report: «Theology of life», Central Committee of the WCC, 1997.

Line M. Skum, f. 17.09.70. Kristendom mellomfag, Menighetsfakultetet 1992, sosiologi grunnfag, Universitetet i Oslo 1993, sosialhøgskole og diakoni, Diakonhjemmets Høyskolesenter 1997. Praktikant i Urbefolkningsprogrammet, Unit III, KV 1997-99. Er nå hovedfagstudent på Helsefag studieretning diakoni, Universitetet i Oslo.

Theology of life

The article deals with the content and the challenges of the Theology of Life, a study process initiated by the World Council of Churches in 1994. What does it mean to take life experiences seriously in theology, and why is it important? In the ecumenical movement this process has led to an understanding of earth ethics seen in the light of *oikoumene* - the whole inhabited world. All creation is dependent on each other to sustain life. Local experiences and practices are part of the work for sustainability and integrity of all God's creation in a globalised world. It remains for the churches to be willing to listen to what people try to express, and be open for change as the wisdom of the life stories are shared with them.